

To cite this article: Küsmez, B. (2020). Korunma İhtiyacı Olan Çocuklar İçin Kurumsal ve Alternatif Hizmet Modelleri: Bir Değerlendirme. International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS), 4(3), 201-225

Submitted: January 17, 2020

Accepted: December 11, 2020

KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUKLAR İÇİN KURUMSAL VE ALTERNATİF HİZMET MODELLERİ: BİR DEğERLENDİRME

Burak Ksmez¹

ÖZET

Korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramı evrensel bir kavramdır. Toplumların tüm özelliklerinden bağımsız bir şekilde, her toplumda tartışılan ve önlemler alınan bir olgudur. Devletler, tarihleri boyunca korunmaya ihtiyaç duyan çocuklara bakım görevini üstlenmişler, bu doğrultuda faaliyetler göstermişlerdir. Kurum bakımı, bu faaliyetlerin en bilineni ve evrensel olanıdır. Ancak zaman içinde kurum bakımının kalitesini ölçen araştırmaların çoğalması, kurum bakımına yönelik eleştirilerin yüksek sesle dile getirilmesinde önemli etkenlerden biri olmuştur. Kurum bakımının çocuklar üzerinde yarattığı olumsuz etkiler, bir paradigma değişimini zorunlu kılmıştır. Bu değişim amacıyla devletler alternatif bakım modellerine yönelik arayışlar gerçekleştirmişler ve zaman içinde dönüşüm sağlamışlardır. Bu çalışmada, ülkemizdeki çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, çocuk destek merkezleri ve alternatif modele nispeten daha yakın olan çocuk evleri, kurum bakımı modeli altında değerlendirilmiştir. Alternatif bakım modelleri olarak ise, koruyucu aile, evlat edinme ve aile yanında bakım modelleri değerlendirilmiştir. Çalışmada, kurum bakımı yerine, alternatif bakım modellerinin tercih edilmesinin bir gereklilik olduğu vurgulanmış ve bu vurgu ulusal ve uluslararası çalışmalarla desteklenmiştir. Son olarak sosyal hizmet mesleği ve disipliniyle ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: korunmaya ihtiyacı olan çocuk, kurum bakımı, alternatif bakım yöntemleri, sosyal hizmet

¹ Ar. Gör., Yalova Üniversitesi İTBF Sosyal Hizmet Bölümü, burak.kusmez@yalova.edu.tr, orcid.org/0000-0001-8914-5801

INSTITUTIONAL AND ALTERNATIVE SERVICE MODELS FOR ORPHANS: AN ASSESSMENT

ABSTRACT

The term of orphans is universal. It is a phenomenon that is discussed and, precautions are taken in every society, regardless of all the characteristics of societies. States have undertaken the task of caring for orphans throughout their history and have carried out activities in this direction. Institutional care is the most common and universal of these activities. However, the proliferation of studies that measure the quality of institutional care over time has been one of the important factors in expressing criticisms of institutional care aloud. The negative effects of institutional care on children necessitated a paradigm shift. For this change, states have searched for alternative care models and have transformed over time. In this study, kindergartens, orphanages, child support centres and child homes, which are relatively closer to the alternative model, are evaluated under the institutional care model. As alternative care models, foster family, adoption and homestay care models have evaluated. In this study, it was emphasized that alternative care models should be preferred instead of institutional care, and this emphasis was supported by national and international studies. Finally, recommendations have made regarding the social work profession and discipline.

Keywords: orphans, institutional care, alternative care methods, social work

GİRİŞ

Sosyal hizmet mesleği, ortaya çıktığı günden bu yana neredeyse “korunmaya ihtiyacı olan çocuklar” ile birlikte anılmıştır. Bu durum, sosyal hizmet mesleğinin bu olgunun ortaya çıkışının önlenmesinde, ortaya çıktıktan sonraki uygulamalarda ve oluşturulan politikalara yön verilmesinde ne derece öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Çocukların korunmaya ihtiyaç duyması, birçok faktör sebebiyle olabilmektedir. Literatürde çocukların korunmaya ihtiyaç duymaları; ailevi (Üstün ve Akman, 2002; Yazıcı, 2013), ekonomik (Şenocak, 2005; Yazıcı, 2013; Hüseyinoğlu, 2017), ihmal ve istismar (Browne, 2005; Children Bureau, 2010), ebeveynlerin

boşanması (Kesen vd., 2012; Özşahin, 2012) gibi nedenlere ilişkilendirilmektedir. Bu durum korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramının, çoklu bakış açısıyla incelenmesi gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

Korunmaya ihtiyaç duyan çocukların bakımları sosyal devlet anlayışı gereği, devletler tarafından üstlenilmiş, kurum bakımı modeli devletler tarafından sunulmuştur. Ancak zaman içinde kurum bakımı modelinin işlerliğini kaybettiği ve çocuklar üzerinde olumsuz sonuçlar yarattığına dair araştırmalar artmıştır (Zeanah vd., 2002; Johnson vd., 2006; Lee vd., 2010; Julian, 2013; Kang vd., 2014; Li vd., 2017; Kang vd., 2017). Bu araştırmaların ortaya koyduğu sonuçlar, devletlerin de bu konudaki duyarlılıklarını artırmış, alternatif model arayışları hızlanmış ve bu arayışlar çeşitli dönüşümlere sebep olmuştur.

Bu çalışmada, korunmaya ihtiyaç duyan çocuk kavramı açıklanmaya çalışılmış, ülkemizdeki ve dünyadaki durum tartışılmış, korunmaya ihtiyacı olan çocuklara sağlanan bakım yöntemleri, kurum bakımı ve alternatif bakım yöntemleri olarak iki kısımda değerlendirilmiştir. Kurum bakımı modeli, ülkemizdeki çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, çocuk destek merkezleri ve çocuk evleri üzerinden, alternatif bakım modelleri ise koruyucu aile, evlat edinme ve aile yanında bakım üzerinden, uluslararası bağlama paralel olarak incelenmiştir.

Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk¹

Korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramı, bir çocuğun mevzuatın belirlediği kriterlerde ilgi ve bakımdan mahrum olmasını ve bu mahrumiyetin sonucu olarak, fiziksel, zihinsel ve ruhsal açıdan gelişiminin tehlikeye düşmesini ihtiva etmektedir (Akoğlu vd., 2014, s. 624). “Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar”, hukuki düzenlemeler ışığında, devlet tarafından korunması gereken çocuklardır (Tomanbay, 1999, s. 158). Yolcuoğlu (2009, s. 44), korunmaya ihtiyacı olan çocukları; en temel düzeyde bakım, büyütülme, kollanma ve gözetilme konularında ihmal edilen, bu ihmallerden dolayı sosyal, bedensel, zihinsel ve ahlaksal açıdan tam bir yetişkin olma noktasında risk barındıran çocuklar olarak tanımlamaktadır. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’na göre, bir çocuğun korunmaya ihtiyaç duyması için gerekli olan en temel koşul, çocuğun ruhsal, fiziksel ve ahlaki

---

¹ Bu kavram, korunmaya muhtaç olan çocuk iken, 2014 tarihli 6518 sayılı kanun ile “korunmaya ihtiyacı olan” şeklinde değiştirilmiştir. Çalışmanın tamamında bu kavram kullanılmıştır.

olarak gelişiminin tehlike altına girmesidir. Bununla birlikte tanımsal olarak bir çocuğun korunmaya ihtiyaç duyması için; ebeveynlerinin olmaması veya ebeveynlerinin belli olmaması, ebeveynleri tarafından terk edilmesi veya ebeveynleri tarafından istismar edilmesi gerekmektedir (Sosyal Hizmetler Kanunu, 1983). 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ise korunmaya ihtiyacı olan çocuğu; “fiziksel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal ve istismar edilen ya da suç mağduru çocuk” olarak tanımlamaktadır (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Korunmaya ihtiyaç duyan çocukların, tam bir gelişim gösterebilmeleri için önlerinde birçok engel bulunmaktadır. Onların çevreyi dikkate alan, sağlıklı büyüme ve iyi bir psikolojik gelişimi hedefleyen bir bakım alamamaları bu engelleri yaratmaktadır (Ijzendoorn vd., 2011). İnsanın ekolojik olarak gelişim şemasında; gelişen insani özelliklerle, sosyalleşilen çevre arasında bir ilişki bulunmakta, bu çevreye akrabalar ve aile üyeleri de dahil edilmekte ve bu sistem “mikro sistem” olarak nitelendirilmekte; çocuğun aktör olmadığı, ancak onu etkileyen, teknolojik araçlar, komşular, yaşlılar, okul gibi sistemlerin oluşturduğu “mezzo sistem” ve kurumların üst düzeyde aldıkları kararlar ile toplumsal değerlerin oluşturduğu “makro sistem” bulunmaktadır. Çocuk, tüm bu sistemlerin merkezinde yer almakta ve bu sistemler arasında bir uyum olduğunda sağlıklı bir şekilde gelişim göstermekteyken, olası bir uyumsuzlukta korunma ihtiyacı oluşmaktadır (Yolcuoğlu, 2009, s. 45). Genelci sosyal hizmet perspektifiyle bakıldığında, çocukların etkileşim içinde olduğu tüm bu sistemlerin, kaynaklara erişim, savunuculuk, eşit dağılım gibi tüm perspektiflerden incelenmesi ve çocuklarla gerçekleştirilecek uygulamalarda dikkate alınması önem arz etmektedir (Miley, 2016, s. 7). Korunmaya ihtiyaç duyma durumu birçok kavram ile iç içedir. Buna göre yoksulluk (Küsmez, 2018, s. 46), aile içi şiddet, ebeveynin geçici veya sürekli kaybı, çocuğun ihmal ve istismarı gibi birçok faktör çocuklar için korunma ihtiyacı oluşmasına sebebiyet vermekte, korunma altına alınmayan çocuklarda; madde bağımlılığı, fuhuş, suç öyküsü vb. gibi birçok ikincil ve üçüncül problemlere rastlanılabilmektedir (Yavuz, 2016, s. 16). Korunma ihtiyacı yaratan önemli bir olgu da “toplumsal değişim” kavramıdır. Bu değişime bağlı olarak ortaya çıkan sanayileşme ve kentleşme mefhumları, korunma ihtiyacını doğrudan etkilemektedir. Sanayileşmenin yarattığı değişimler, geleneksel aile yapısının bozulmasına

neden olmakta ve bu da parçalanmış aileleri ortaya çıkarmaktadır. Korunma ihtiyacının ortadan kaldırılması için ise devlet tarafından sağlanan “sosyal koruma, barınma, beslenme, korunma, giyim, eğitim ve sağlık” gibi hizmetler sosyal hizmetlerin odağını oluşturmakta ve korunmaya ihtiyaç duyan çocukların toplumla bütünleşmelerini sağlamaya çalışmaktadır (Yazıcı, 2013, s. 83-84).

Türkiye’de ciddi rakamlara ulaşan korunmaya ihtiyacı olan çocuklara, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı² (AÇSHB) tarafından bakım sağlanmaktadır. Bu bakım faaliyetleri çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları ve çocuk evlerinde gerçekleştirilmektedir. 2017 Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün yayımladığı verilere göre bakım altında olan çocuk sayısı 14.189’dur (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2017). Ancak 2017 yılında sağlanan dönüşüm ile Bakanlık bünyesindeki çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları tamamen kapatılmıştır. Bunun yerine çocuk evleri sitelerine ve çocuk evlerine ağırlık verilmiştir ve bu ev tipi kurumlarda toplam 12.240 çocuğa bakım sağlanmaktadır (AÇSHB, 2019). Geçmiş yıllara bakıldığında; 2016 yılında bakım sunulan korunmaya ihtiyacı olan çocukların sayısı toplam 13.319 (ASPB, 2016), 2015 verilerinde 12.667 (ASPB, 2015), 2014 verilerinde 12.171 (ASPB, 2014), 2013 verilerinde 11.605 (ASPB, 2013), 2012 verilerinde 13.772 (ASPB, 2012), ASPB’nin kuruluş yılı olan 2011 yılına ait verilerde ise 14.320 olarak belirtilmiştir (ASPB, 2011). Yayımlanan istatistiklere bakıldığında bakım altında bulunan korunmaya ihtiyacı olan çocuk sayısında düzenli bir azalmanın olmadığını söylemek mümkündür.

Dünyada da korunmaya ihtiyaç duyan çocukların sayısı oldukça fazladır. Öyle ki Dozier ve arkadaşlarının (2012) ifade ettiğine göre, korunmaya ihtiyaç duyan ve bu sebeple kurum bakımı altında bulunan çocuk sayısı 2 milyon ile 8 milyon arasında değişmektedir. Ancak kurum bakımı altında bulunan çocuklarla ilgili rapor edilen olumsuz sonuçlar, birçok çocuğun kurum bakımı nedeniyle sosyal, eğitimsel ve gelişimsel eksiklik yaşadıklarını göstermektedir. Bunun yanı sıra çocukların insan haklarına uygun bakım almadıkları ve iyilik hallerinin uzun vadede olumsuz etkilendiği de belirtilmiştir (Green, 2000; Sample, 2006; Bilson, 2007). Bu sonuçlara binaen birçok ülke, kurum bakımına alternatif modeller geliştirmeyi gündemine almış, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere gibi ülkeler

² Bu Bakanlık, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının 2018 tarihli 703 sayılı KHK ile birleştirilmesi sonucunda oluşmuş olup, çalışmada yer yer Bakanlığın eski adı kullanılmıştır.

başta olmak üzere (Gökçearslan-Çifci, 2009), birçok ülkede “kurtarma zihniyeti” ile alternatif modeller hayata geçirilmiştir (Fox-Harding, 1997; Bilson, 2007).

Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri

Kurum bakımı

Kurum bakımı, korunmaya ihtiyaç duyan çocuklar için geliştirilmiş ve kökeni çok eskilere dayanan yaygın bir bakım yöntemidir. Farklı kültürel ve ekonomik geçmişe sahip ülkelerde de kullanılmış, neredeyse evrenselleşmiş bir modeldir (Ijzendoorn vd., 2011, s. 9). Kurum bakımı, bir çocuğun kendi hanesinde yaşamadığı, bir kurum çerçevesinde bakımının sürdürüldüğü 24 saatlik bir hizmettir. Bu bakım türü, ülkemiz gibi gelişmekte olan toplumlarda korunma altına alınan çocuklara en yaygın biçimde sunulmuş hizmet türüdür (Yolcuoğlu, 2009, s. 50). Kurum bakımı altında bulunan çocuklar, kendileriyle herhangi bir hısımlı ilişkisi bulunmayan, kendileriyle aynı ya da benzer durumda olan çocuklarla birlikte yaşamakta ve herhangi bir biyolojik ilişkilerinin bulunmadığı kişilerce bakılmaktadırlar (Şenocak, 2005, s. 181). Kurum bakımı altında bulunan çocukların, fiziksel ve zihinsel sağlıklarının korunması ve iyilik hallerinin sürdürülmesi esas alınmakta, topluma yararlı bireyler olarak yetiştirilmesi hedeflenmektedir (Demirbilek, 1998, s. 620).

Kurum bakımı modeli, günümüzde Avrupa, Avustralya (Şimşek vd., 2008, s. 235), Kuzey Amerika ve İngiltere (Gökçearslan-Çifci, 2009) gibi gelişmiş ülkelerde eski işlerliğini kaybetmiş ve burada bulunan eski tip bakım evlerinin çoğu kapatılmıştır. Bu ülkelere nazaran üçüncü dünya ülkeleri ve ülkemiz gibi gelişimini sürdüren ülkelerde “çocuk yuvası ya da yetiştirme yurtları” gibi bakım yöntemlerinin yaygın olduğu bilinmektedir (Şimşek vd., 2008, s. 2015) Ancak ülkemizde bir değişimden söz etmek mümkündür. Eskiden korunmaya muhtaç çocuklara kuruluş altında hizmetler sunulurken günümüzde, aile merkezli hizmetlere, koğuş tipi yapılardan “çocuk evi ve çocuk sitesi” gibi ev tipi bakım yöntemlerine geçmek üzere adımlar atılmıştır (ASPB, 2016, s. 83) ve 2017 yılı itibariyle de çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları tamamen kapatılmıştır (AÇSHB, 2019).

Çocuk yuvaları

Çocuk yuvaları, 0-12 yaş arasındaki korunma ihtiyacı duyan çocuklar ile 12 yaşını doldursa da tek başına hayatını idame ettiremeyecek durumda olanların himaye edildiği, fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimlerinin sağlanması amacıyla bakım hizmetlerinin sunulduğu kuruluşlardır (Çocuk Yuvaları Yönetmeliği, 1999). Çocuk yuvasına yerleştirilmesine karar verilen çocuğun, gelişimsel olarak kötü etkilenmemesi için odaklanması gereken iki unsur bulunmaktadır. Bunlardan ilki, çocuğun ailesinin ikamet ettiği ildeki bir yuvaya tertibinin yapılmasıdır. Ailesinden ayrıldığı için olumsuz etkilenen çocuk, başka bir ile gönderilirse bu durumun şiddeti daha da artacak, çocuk çok daha kötü etkilenecektir (Erkan, 1995, s. 55). İkinci unsur ise, eğer hakkında koruma kararı verilen çocuklar kardeş ise, bu çocukların olanaklar dahilinde aynı kuruma yerleştirilmesidir. Zira parçalanmış aileye mensup olan bu çocuklar için birlikte olmak gelişimsel anlamda olumlu bir etki yaratacak, eksikliklerin tamamlanmasını ve bağın kuvvetli kalmasını sağlayacaktır (Şenocak, 2005, s. 184). Çocukların, yuvada kaldıkları süre boyunca kişilik yapıları, davranışları şekillenmektedir. Bu yüzden çocukların yuvalarda olabildiğince işinin ehli kişiler tarafından bakımları sağlanmalıdır. Bu noktada işe alınacak personellerin işe alım sürecinden önce iyi denetlenmeleri, çocuklara bakım sunabilecek, onlara danışmanlık ve rehberlik hizmeti verebilecek düzeyde olmasına özen gösterilmelidir (Kut, 1989, s. 142). Ülkemizde çocuk yuvaları eski çoğunluğunu kaybetmiş, değişen ve dönüşen sistemde yerini çeşitli kuruluşlara bırakmıştır. Öyle ki çocuk yuvalarında bakım altında bulunan çocukların sayısı da her geçen yıl azalmıştır. Örneğin 2005 yılında 86 çocuk yuvasında toplam 9096 çocuğa bakım sunulmaktayken (SHÇEK, 2005), 10 yıl sonra çocuk yuvası sayısı 7'ye, bakım altında bulunan çocuk sayısı ise 390'a düşmüştür (ASPB, 2015). Çocuk yuvaları kapatılmadan önceki en son yayımlanan rapora göre ise çocuk yuvası sayısı 6, bakım altında bulunan çocuk sayısı 323 olarak belirtilmiştir (ASPB, 2016, s. 84).

Yetiştirme yurtları

Yetiştirme yurtları, 13-18 yaş aralığında korunma ihtiyacı duyan çocukların fiziksel, zihinsel ve ruhsal açıdan gelişimlerinin sağlanması amacıyla bakım altında oldukları kuruluşlardır. Yetiştirme yurtlarında gerektiği takdirde 18 yaşından sonra da bakım sürebilmektedir. Ortaöğrenim hayatına devam eden gençler için sınır 20, yükseköğrenim hayatına devam eden gençler için ise sınır 25 yaşdır (Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik, 1995). Özellikle 18 yaş sınırının olması ve eğitime devam etmeyen gençler için alternatif bir yöntemin bulunmaması gençlerin yurt sonrası hayatlarında bocalamalarına neden olabilmektedir.

Yetiştirme yurtları, aile hayatından mahrum kalmış çocuk ve gençlerin toplumsallaşmasında önemli bir rol oynamış, aile ve akrabalar yurt sonrası hayat için önem arz etmiş, özellikle yurtda kurulan dostluklar çocuklar için önemli bir iyileştirici etki yaratmıştır (Demirbilek, 2000, s. 141). Ancak yetiştirme yurtlarının bazen şehir merkezlerinden uzakta kurulmaları, barınma ve beslenme imkanlarını çocukların gelişim düzeylerini baz almadan sağlamaları gibi nedenler işlevine gölge düşürmüştür (Yazıcı, 2013, s. 147).

Yetiştirme yurtları, aynı çocuk yuvaları gibi eski çoğunluğunu kaybetmiştir. Öyle ki 2005 yılında 109 yetiştirme yurdunda bakım altında bulunan çocuk sayısı 10.509 iken (SHÇEK, 2005), 10 yıl sonra yetiştirme yurdu sayısı 10'a, bakım altında bulunan çocuk sayısı ise 401'e düşmüştür (ASPB, 2015). Yetiştirme yurtları kapatılmadan önceki en son verilere göre ise 8 yetiştirme yurdunda, 396 çocuğa bakım sunulduğu belirtilmiştir (ASPB, 2016, s. 84).

Çocuk evleri³

Kurum bakımının beraberinde getirdiği birçok risk faktörü ve yarattığı maliyet göz önünde bulundurulduğunda pek çok ülke klasik tarz kurum bakımı modellerini tercih etmemeye başlamıştır. Ülkemizde kurum bakımı modeline alternatif yaratma noktasında harcanan çaba çocuk evlerini doğurmuştur. Buna göre çok sayıda çocuğun koğuş tipi bir arada yaşamasındansa, az sayıda çocuğun bir ev ortamında yaşaması tercih edilmeye başlanmıştır (Yazıcı, 2012, s. 508). Bu ku-

³ Bu bakım türü, geleneksel kurum bakımından farklı olsa da tam olarak aile içi bakım tipi olmadığı için alternatif bir bakım yöntemi olarak değerlendirilmemiş ve kurum bakımı başlığı altında işlenmiştir.

rum tipi, çok sayıda çocuk yerine daha az çocuğun oluşturduğu gruplar şeklinde planlanmış, çocukların kendilerine ait daha fazla alanın ve eşyanın olduğu bir düzende oluşturulmuştur (Taştekil, 1992, s. 314).

Çocuk evleri, 0-18 yaş arası en fazla 6-8 korunmaya ihtiyacı olan çocuğu, bir zanaat sahibi yapmak, gelişimlerini takip etmek ve desteklemek amacıyla açılmış evlere verilen isimdir (Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2008). Çocuk evleri açılmadan önce, evlerin şehir merkezlerinde, sosyal, kültürel ve fiziksel yapı olarak çocukların yetişkinliğe geçiş sürecine uygun bir ortamda, okul ve hastane gibi kamusal alanlara yakın yerlerde olmasına dikkat edilmektedir (ASPB, 2016, s. 84). Ülkemizde ilk çocuk evi 2000 yılında Ankara'da açılmış, modelin başarılı olduğunun görülmesi üzerine 2005 yılından itibaren yaygınlaştırılmasına karar verilmiştir (Hüseyinoğlu, 2017, s. 20).

Çocuk evi modeli klasik kurum bakımı modelinden bazı yönleriyle ayrılmaktadır. Zira çocukların yuva ya da yurttan kaldıklarında toplum tarafından etiketlenme ya da damgalanmaya maruz kaldıkları bilinen bir gerçekken, çocuk evleri ile bu durumun ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Klasik kurum bakımının yarattığı sıkıntıların ortadan kaldırılması ve koruma altında bulunan çocukların, aile yanında yaşayan çocuklarla aynı gelişim özelliklerini göstermesini sağlamak da bir başka hedefdir (Yavuz, 2016, s. 29). Çocuk evleri modeline geçildiğinden beri, 2012 yılında açıklanan verilere göre, çocuk evlerinde kalan çocukların yetiştirme yurtlarında kalanlara nazaran daha yüksek akademik başarıya sahip oldukları ve yükseköğrenime devam edenlerin çoğaldığı saptanmıştır. Bunun yanında çocuk evlerinin en büyük avantajı, çocuk sayısının az olması ve çocuklarla birebir ilgilenen personelin sık sık değişmemesidir. Böylece çocuklar, bağlanma, güvensizlik gibi sorunları daha az yaşamakta, kişisel gelişim açısından daha az zarar görmektedirler (Yazıcı, 2012, s. 514).

Çocuk evleri, bakım veren devlet tarafından her geçen yıl daha çok tercih edilen bir model haline gelmiştir. Öyle ki 2013 yılında 3581 çocuğun bakım altında bulunduğu çocuk evlerinde (ASPB, 2013), bu sayı 2015 yılında 5366'ya (ASPB, 2015), 2016 yılında 5626'ya (ASPB, 2016), 2017 yılında ise 6341'e yükselmiş (ÇHGM, 2017), 2019 yılında ise 6155'e düşmüştür (AÇSHB, 2019).

Çocuk destek merkezleri

Çocuk destek merkezleri, suça sürüklenmiş, suç öyküsü bulunan ya da sokakta çeşitli risklerle karşı karşıya olan, “haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı olan çocuklardan”; psiko-sosyal yardıma gereksinimi olan çocukların temel ihtiyaçlarının giderilmesini, fiziksel, ruhsal, çevresel ve duygusal anlamda gereksinimlerinin belirlenmesini ve bu gereksinimlere göre müdahale yöntemleri oluşturulmasını içeren, çocukların bir rehabilite sürecinden sonra ailelerine veya yakın çevrelerine döndürülmeleri gayesini taşıyan, geçici bakım hizmetlerinin sunulduğu merkezlerdir (Çocuk Destek Merkezi Yönetmeliği, 2015). Çocuk destek merkezleri, korunma ve bakım altında olan çocukların, kuruma gelme sebeplerinin yarattığı yıkıcı etkilerin ve suç öykülerinin ortadan kaldırılması, kendilerini idame ettirebilmeleri için davranışların öğretilmesi ve en kısa sürede aile yanına döndürülmesi gibi amaçlara hizmet etmektedir. Aile yanına döndürülmesi mümkün olmayan çocuklar AÇSHB'nin sunduğu bakım yöntemlerinden en uygun olanına havale edilir (Hüseyinoğlu, 2017, s. 18). Çocuk destek merkezlerinde eğitim de farklı şekilde yürütülmektedir. Buna göre örgün olarak eğitim görmenin sakıncalı olduğu durumlarda, eğitim tedbiri gereğince merkezlerde kurulan sınıflarda eğitim sunulmaktadır. Bu eğitim bire-bir yöntemle olup il milli eğitim müdürlükleri ile protokol çerçevesinde gerçekleştirilmektedir (ASPB, 2016, s. 87). Çocuk destek merkezleri, çocukların maruz kaldıkları mağduriyet yaratan durum, suç öyküsü, sokakta yaşama, çocuk gebelik, madde bağımlılığı gibi özel alanlarda, 11-14/15-18 yaş gruplarına göre ayrılmaktadırlar (Hüseyinoğlu, 2017, s. 19).

Ülkemizde 2017 yılı itibariyle 65 çocuk destek merkezi bulunmakla beraber, bu merkezlerde toplam 1640 çocuğa bakım hizmeti sağlanmıştır (ÇHGM, 2017). Bu sayı 2019 yılında 1469'a düşmüştür (AÇSHB, 2019).

Alternatif Bakım Yöntemleri

Koruyucu aile modeli

Batıda “Foster Home” ya da “Foster Family” olarak isimlendirilen model Türkçe’ye “koruyucu aile” olarak çevrilmiştir. Bu model korunmaya ihtiyaç duyan çocuklara sunulan bakım yöntemlerinden biridir. Buradan hareketle koruyucu aile bakımı, başka bireylerin korunmaya ihtiyaç duyan çocuklarının, ebeveynlik

rolünün üstlenilerek bakımlarının sağlandığı bir modeldir. Bu modele çocuğun biyolojik ailesinin, çocuğu ihmal ya da istismar etmesi, ebeveynlerin zihinsel sorunlara sahip olması, yoksulluk gibi nedenlerden dolayı çocuklarına bakım sağlayamayacak durumda olmalarının sonucunda başvurulur (Orme ve Buhler, 2001, s. 3; Taştekil, 1992, s. 320). Model, literatürde “kinship” (akrabalık) bakım modeliyle de yakından ilişkili olarak değerlendirilmektedir (Berrick, 1997). Bu modele genellikle, çocuğun öz ailesine döndürülme imkanı bulunduğu durumda başvurulurken, eğer çocuğun öz ailesine döndürülme imkanı yoksa evlat edinme yolu tercih edilmektedir (Şenocak, 2005, s. 192).

Çocukların, kendilerine bakım sunacak, sevgi, ilgi, şefkat gösterecek, kültürel ve ekonomik anlamda destek sağlayacak bir aileye gereksinim duyduğu düşüncesi bu modelin temelini oluşturmuştur. Çocukların biyolojik aileleriyle yaşamlarının risk içerdiği durumlarda, onlara kurum bakımı modelleri altında bakım sunulmasındansa, bu sürecin bir aile yanında gerçekleştirilmesi ve bu bakımın hayatın normal şartlarında sunulması, çocukların yüksek yararı için en doğru yöntem olarak değerlendirilmektedir (Yolcuoğlu, 2009, s. 51). Bu model tüm dünyada korunma ihtiyacı duyan çocuklar için en optimum model olarak görülmektedir. Bu model sayesinde çocuklar, kurum bakımının yaratacağı olumsuz etkilerden en az şekilde etkilenerek bir aile yanında, bire bir ilişkiye dayalı sevgi ve güven ortamı içinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Koruyucu aile modeli, çocukların gelişimsel dönemleri açısından kurum bakımına nazaran çok daha sağlıklı ve modern bir yöntem olmasının yanında alternatif olarak görüldüğünden tercih edilmektedir (Rushton ve Minnis, 2008, s. 493; Özşahin, 2012, s. 51). Koruyucu aile modelinin çeşitli işlevleri olmakla birlikte en temel üç işlevi dikkati çekmektedir. Bunlar; değişik sebeplerden ötürü ailesinden uzak kalan ve bakıma ihtiyacı bulunan çocuğun, gelişimsel açıdan sağlıklı bir şekilde gelişmesi için sunulan bakım işlevi, çocuğun çevresinden zarar görmesini, sosyal anlamda dışlanması engelleyen koruma işlevi ve çocuğun yaşadığı sorunların sağaltılmasını içeren tedavi işlevidir (Ünal, 2015, s. 883).

Koruyucu aile hizmeti sunan aileler yapılarına ve koruma hizmeti sunmalarının nedenine göre çeşitlere ayrılmaktadır. Buna göre;

- **Profesyonel anlamda hizmet veren koruyucu aileler:** Bu aileler koruyucu hizmeti “geçici ya da sürekli” olarak yürütmektedirler. Bu hizmeti sürekli şekilde sunmak isteyen ailelerin sayısal olarak daha çok olduğunu söylemek mümkündür. Ülkenin ekonomik şartlarına göre bu hizmeti sunan ailelere bir bakım ücreti ödenmektedir (Taştekil, 1990, s. 10). Bu ücret çocukların yaşına göre değişkenlik göstermekle birlikte; 2020 yılı itibariyle katsayılar oranlara göre hesaplandığında en az 739 TL, en çok ise 1736 TL’dir (Koruyucu Aile Yönetmeliği, 2012).
- **Gönüllü olarak hizmet veren koruyucu aileler:** Genelde evlat edinmek isteyen ancak evlat edinmesi yönetmelikler ya da imkanlar dahilinde mümkün olmayan ailelerdir. Bu ailelere verilen çocuklar da genellikle evlatlık verilmesi mümkün olmayan çocuklardır (Gökçe, 1981, s. 74-75).
- **Birden fazla çocuğa bakım sağlayan koruyucu aileler:** Bir nevi çocuk evinin profesyonel anlamda uygulanma yöntemidir. Yalnız başına bir aileye verilmesi mümkün olmayan ve aynı zamanda kurum bakımı modeline uygun olmayan aynı sorundan mustarip (depresyon vb.) çocukların evli bir çiftin yanına verilmesi ve bu çiftin de devletten çocuk başına para alması durumudur (Taştekil, 1990, s. 8-9).

2019 yılında 1272 koruyucu aile yanına 1563 çocuk yerleştirilmiş, koruyucu aile hizmetinden yararlanan çocuk sayısı toplam 7259’a ulaşmıştır. Bu modele Bakanlık tarafından yaklaşık 151 milyon TL ödeme yapılmıştır (AÇSHB, 2019).

Evlat edinme

Evlat edinme, öz ailesini yitirmiş olan, bir aile bütünlüğü içerisinde yetiştirilmesi mümkün olmayan çocuklar için bir aile bütünlüğü yaratmanın hukuki, çevresel ve psikolojik şeklidir (Yolcuoğlu, 2009, s. 51). Ailenin biyolojik ve etno-kültürel işlevlerini yerine getirememesi ve çocukların başkalarınca bakılması gibi nedenler, ailenin “psikolojik bakım” boyutunu ön plana çıkarmıştır. Bu da evlat edinme faaliyetinin öneminin artmasına ve sık başvurulmuş bir model olmasına sebep olmuştur (Cohen, 2008, s. 502).

Çocuk sahibi olmak, insanın aile kurma ihtiyacından sonra doğan doğal bir istektir. Bu isteğin yarattığı etkiler çocuk sahibi olunamayan durumlarda evlat edinme yöntemini doğurabilmektedir. Aileler çocuk sahibi olamadıklarında yasal olmayan yollarla bu yönteme başvurabilmektedirler. Bu durumun farkında olan bazı kişiler, yasa dışı yöntemlerle çocuk sahibi olmak isteyen ailelere maddi olarak yüksek meblağlara çocuk satmakta, bu işi ticarete dökülebilmektedirler. Devlet, bu işin ticarete dökülmesini engellemek ve koruma altında bulunan çocukların devamlı bir aile yanında yetişmesi için evlat edinme hizmetlerini yürütmektedir (Koşar, 1992, s. 94). Evlat edinme hizmetleri geçmişte, çocuğu olmayan ailelerin soylarının devamlarının sağlanması ve miraslarını bırakabilecek yasal bir murisin yaratılması gibi işlevlere de sahip olmuştur. Ancak değişen toplumsal yapı ve zamanla birlikte evlat edinmenin amaçları da değişmiştir. Artık evlat edinme, ailelerin ve çocukların karşılıklı yoksunluklarını gidermek amacını taşımaktadır (Şenocak, 2005, s. 209). Evlat edinme, evlat edinen ailelerin çektiği evlat hasretlerini giderme, onların karşılaşılabileceği toplumsal baskı ve psikolojik açıdan ebeveynlik duygularının doyurulması açısından olumlu etkiler sunmaktadır (Gökçearsan-Çifci, 2009; Tekinay, 1990, s. 446). Ayrıca harp, doğal afet gibi olağan dışı durumlarda meydana gelen aile parçalanmaları ya da bu sebeplerden dolayı korunma ihtiyacı duyan çocuklar için en uygun yöntemlerden biridir (Akıntürk, 2004, s. 359). Evlat edinmenin bahsedilen olumlu yanlarının yanında bazı olumsuz yanları da bulunmaktadır. Bazı kişilerin yakınlarına, çocuklarına, akrabalarına duydukları kızgınlıktan dolayı kişileri mirastan mahrum bırakmak adına evlat edinmeleri mümkün olabilmektedir. Bunun tersi bir durum da bazı kişilerin yalan yanlış yöntemlerle zengin kişilerin evlatlığı olmayı kabul ettikleri, bunun adına çaba sarf ettikleri, kişileri istismar ettikleri durumdur. Bunların yanında öz ailesi hayatta olan bir çocuğun evlat edindirilmesinin ardından öz ailesine döndürülmesinin çocukta yaratacağı olumsuz etkiler de evlat edinme hizmetinin olumsuz yanlarından (Sağlam, 2006, s. 31-32). AÇSHB, politika gereği ve olumsuz etkilerin önlenmesi amacıyla, öz ailesinin yanına dönme ihtimali bulunmayan çocuklar için en uygun bakım yönteminin “evlat edinme” olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre Türk Medeni Kanunu’nun 305. maddesinde belirtilen kriterleri taşıyan ailelere, korunma ihtiyacı olan çocuk bir yıllık geçici bir sürenin ardından yapılacak inceleme ve tetkikler

neticesinde evlatlık verilmektedir (ASPB, 2016, s. 79). 2017 yılı itibariyle toplam evlat edindirilen çocuk sayısı 16171'dir (ÇHGM, 2017). 2018 yılında 647, 2019 yılında ise 585 çocuk daha evlat edindirilmiştir (AÇSHB, 2019).

Çocuğun kendi ailesi yanında bakımı ve korunması

Toplumun en küçük yapı taşı olarak kabul edilen aile, çocuğun kendini aile bireyleriyle ve toplumun diğer bireyleriyle özdeşleştirdiği ilk duraktır. Çocuğun bakımını üstlenen bireyler çocuğun rol modelleri olarak, çocuğu aynı bir toprağa biçim verir gibi şekillendirip, topluma hazır hale getirirler (Canel, 2012, s. 4). Aile bireylerinden birinin yaşadığı değişimin, ailenin diğer tüm üyelerini de etkilediği sosyal hizmet mesleği ve disiplini tarafından kabul edilmektedir (Satir, 2018, s. 3). Buradan hareketle ailenin çocuğun gelişiminde çok önemli bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Ailenin bu rolleri yerine getiremediği durumlarda çocuklar için korunma ihtiyacı doğmakta ve bu ihtiyaç da devlet tarafından çeşitli şekillerde yerine getirilmektedir (Yazıcı, 2013, s. 135). Çocuk için ailede gördüğü sevgi ve ilgiyi ikame edebilecek başka bir ortam yoktur. Çocuğun özellikle annesinden gördüğü şefkat ve ilgi ilerleyen gelişim aşamaları için çok önemlidir. Zira anne sevgisinden yararlanamayan çocuk, biyolojik ihtiyaçları giderilse dahi içgüdüsel olarak tatmin edilemediği için (Freud, 2018, s. 65), ruhsal açıdan ön görülemeyen davranışlar sergileyebilir.

Bu bakım yönteminin uygulanması oldukça eskiye dayanmaktadır. İngiltere'de 1601 yılında "Elizabeth Yoksulluk Kanunu" ile korunmaya muhtaç olan çocukların bakımını sürdüren ebeveynlerinin nakdi olarak desteklenmesi amacı belirlenmiş, o günden itibaren sosyal yardım ile çocuklar bakım altına alınmaktansa aileleri yanında desteklenmiştir (Kesgin, 2020, s. 56; Akyüz, 2003, s. 473). Ülkemizde de bu husus 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ile sağlanmaktadır. Buna göre, maddi açıdan desteklenmeye ihtiyaç duyan ve desteklenmediği takdirde bakımını sürdürdüğü çocuğu bakım altına alınacak olan ebeveynlere çeşitli sosyal yardımlar sunulmaktadır (Şenocak, 2005, s. 179).

Bu modelden, ailesi veya akrabaları olan fakat, kısıtlı bir süreyle korunmaya ihtiyacı olan çocuklar yararlanmaktadır. Bazı özel durumlarda aileler ekonomik destekten ve rehberlik hizmetlerinden mahrum oldukları için çocuklarının gereksinimlerini yerine getirememekte ve onun gelişimsel açıdan uygun bir ortamda

yetişmesini sağlayamamaktadırlar. Yoksulluğun yarattığı bu durum sonucunda, yetiştirme yurtlarını bir okul yurdu gibi algılayan aileler çocuklarını yoksulluk gerekçesiyle koruma altına aldılmaktadır (İkizoğlu, 2001, s. 164). Ancak bu durum çocukların kabul edebileceği bir gerekçe değildir. Zira çocuklarını bu sebeple bakım altına aldırarak ailelerle çocukları arasında geri dönüşümeyecek düzeyde ilişkisel kopukluklar meydana gelebilmekte, çocuklar ailelerini reddetmektedirler (Akyüz, 2003, s. 473).

Ülkemizde yoksulluktan dolayı korunmaya ihtiyaç duyan çocukların aileleri yanında desteklenmeleri için “Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri” (SED Hizmetleri) yürütülmektedir. Buna göre, sosyal ve maddi açıdan ihtiyaç halinde bulunan ailelere çocuklarının bakımlarını sürdürsünler diye sunulan bir hizmet olan SED, iki şekilde uygulanmaktadır. Bunlardan ilki maksimum 2 yılı içeren “sürelî ekonomik destek” ikincisi ise tek seferli ve katlı biçimde uygulanan “geçici ekonomik destek” tir. Sunulan desteğin miktarı ise çocukların öğrenim durumlarına göre değişkenlik göstermektedir (Sosyal ve Ekonomik Destek Yönetmeliği, 2015). Son yayımlanan faaliyet raporuna göre toplam 198.907 çocuk bu hizmetten yararlanmış, toplam 1,3 milyar TL ödeme yapılmıştır (AÇSHB, 2019).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Toplumların ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik arzuları beraberinde devlet aygıtını oluşturmuş ve devlet insanların var olan sorunlarıyla ilgilenererek bu sorunları ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Ailelerde meydana gelen sorunlar bütünlüğün bozulmasına, ailelerin parçalanmasına sebebiyet vermiştir. Bununla birlikte devlet, parçalanmış ailelerin çocuklarına bakım sunmayı asli görevlerinden biri saymıştır. Ancak devletin sunduğu bakım modeli olan kurum bakımının işlevliliği neredeyse tüm dünyada tartışılmaya başlanmış ve alternatif model arayışları artmıştır.

Bu tartışmalardan biri koruma altında olan çocukların kurum bakımından olumsuz etkilendiğine dairdir. Bu konu üzerine araştırma yapan Spitz, Bowlby ve Goldfarb’a göre çocukların gelişimsel olarak geride olmalarının yegâne sebebi anneden ya da birincil derece bakım sağlayan bireylerden uzak olmaları ve yaşadıkları bağlanma sorunlarıdır (Spitz, 1945; Bowlby, 1951; Goldfarb, 1995,

akt. Sloutsyk, 1997). Anna Freud da bağlanmanın sağlıklı gelişemediği durumlarda gelişimsel problemlerin ortaya çıkacağını vurgulamıştır (Freud, 2018, s. 65). Bıyıklı (1982)'nin kurum bakımı altında bulunan 60 çocuk ve sosyoekonomik düzeyi düşük ailede yaşayan 60 çocukla yaptığı karşılaştırmalı analize dayanan araştırmada, kurum bakımı altında bulunan çocukların aile yanında yetişen çocuklara nazaran zihinsel gelişimlerinin düşük olduğu, sosyalleşme, sorumluluk alma, bağımsızlaşma gibi alanlarda da geride oldukları tespit edilmiştir. Kaler ve Freeman (1994) tarafından Romanya'da kurum bakımı altında kalan çocuklara yönelik yapılan çalışmada tüm çocukların Bayley Çocuk Gelişim Envanteri sonuçlarına göre, kronolojik yaşı seviyesinde gelişim gösteremediği tespit edilmiştir (Kaler ve Freeman, 1994, akt. MacLean, 2003). Üstün ve Akman (2002) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, çocukların benlik algısı incelenmiştir. Araştırmada, çocukların gerçek ve ideal benlik arasında belirgin bir farkın olduğu tespit edilmiş bu da çocukların ruh sağlığının ideal olmadığı sonucunu doğurmuştur. Zeanah ve arkadaşları (2002), Romanya'da yaptıkları araştırmada kurum bakımı altında bulunan çocukların gelişigüzel davranış sayılarının fazla olduğunu ve saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Lee ve arkadaşları (2010) ise Güney Kore'de yürüttükleri araştırmada, kurum bakımı altında olan çocukların riskli davranışlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Johnson ve arkadaşları da (2006), kurum bakımı altında bulunan çocukların bağlanma sorunları, gelişimsel gecikmeler, sosyal davranış bozukluğu ve bilişsel olarak problem yaşadıklarını tespit etmiştir. Yanardağ (2019) ise, yetiştirme yurdunda kalmış bireylerin kurum bakımı sonrası çeşitli psiko-sosyal sorunlardan mustarip olduğunu tespit etmiştir. Dolayısıyla kurum bakımı ile ilgili endişelerin yerinde olduğu, çocuklar üzerinde istenmeyen etkiler yaratabildiği ve devletlerin alternatif modellere doğru dönüşümlerini zaruri kıldığı söylenebilir.

Kurum bakımıyla alakalı eleştirilerin yüksek sesle dile getirilmesiyle birlikte alternatif modeller olarak kullanılan ve aile yanında bakım nosyonuna dayanan koruyucu aile ve evlat edinme modellerinin işlerliğini ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur. Jiménez-Morago ve arkadaşları (2015), İspanya'da kurum bakımı, koruyucu aile ve evlat edinme modellerini karşılaştırmışlar, kurum bakımında yaşayan çocukların en çok psikolojik sorun yaşayan grup olduğunu ve en az so-

run yaşayan grubun evlat edinilen grup olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır. Li ve arkadaşları (2017) yaklaşık 23 çalışmayı incelemişler ve koruyucu aile yanında kalan çocukların tüm çalışmalarda daha fazla olumlu deneyim yaşayan grup olduğunu tespit etmişlerdir. Ijzendoorn ve arkadaşları (2005), evlat edinilen çocukların kurum bakımındakilere nazaran zeka puanlarının daha yüksek bulunduğunu ifade etmişlerdir. Julian (2013), evlat edinilen çocukların, kurum bakımındakilere göre daha az sosyal ve psikolojik sorun yaşadığını tespit etmiştir. Roy ve arkadaşları (2000), kurum bakımı ve koruyucu aile yanında bakımı sürdürülen çocuklarla yaptıkları araştırmalarda, kurum bakımında olan çocukların, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu sorunlarının daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca koruyucu aile yerine, kurum bakımı altında bulunan çocukların stres düzeylerinin ve travmaya dayalı sorunlarının daha yüksek olduğu da tespit edilmiştir (Drummond vd., 2005; Erdal, 2014). Kang ve arkadaşları (2014), Güney Kore’de yaptıkları karşılaştırmalı araştırmada, koruyucu aile yanında olan çocukların kurum bakımında olanlara nazaran bakım hizmetlerini daha olumlu algıladıkları sonucuna ulaşmışlardır. Yine Kang ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan bir araştırmada, akrabalığa dayanan koruyucu aile modelinde bakımı sürdürülen çocukların, kurum bakımında olanlara nazaran gelişimsel düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarının da gösterdiği gibi, kurum bakımının işlerliğini yitirdiği, korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için daha az yararlı olduğu ve alternatif modellerin daha iyi sonuçlar verdiğini yinelemek mümkündür. Batıda korunmaya muhtaç çocukların %75’ine yakını koruyucu aile yanında yaşamaktayken bu oran Türkiye’de 2003 yılında %4 olarak ölçülmüştür (Özdemir vd., 2008, s. 284). Günümüze bakıldığında ise bu oranın yaklaşık olarak %30’a yükseldiğini söylemek mümkündür (AÇSHB, 2019). Evlat edindirme hizmetleri incelendiğinde ise 2006 yılında evlat edindirilen çocuk sayısı 464’ken (SHÇEK, 2006), bu sayı 2017’de 16.171’e ulaşmıştır (ÇHGM, 2017). 2012-2019 yılları arasındaysa 5959 artış göstermiştir (AÇSHB, 2019). İstatistiklere bakıldığında, ülkemizde de alternatif model arayışlarının somutlaştığını, dönüşümün uluslararası düzleme paralel olduğunu söylemek mümkündür.

Alternatif modellerin aile yanında bakım nosyonuna dayanması, aile kurumunun önemini göstermektedir. Devletlerin, sosyal devlet anlayışlarıyla bakım sunma-

larına rağmen, kendi kurumlarının işlerliğini kaybettiği, aile destekli modellerin ön plana çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla, ailelerin parçalanmalarını önleyebilmek korunmaya ihtiyacı olan çocuk sorununun özünü oluşturmaktadır. Ailelerin parçalanmalarını önleyebilmek adına, koruyucu-önleyici sosyal hizmet faaliyetlerinin hayata geçirilmesi ve bu alanda devletin bir aksiyon olarak, sosyal hizmet uzmanı istihdamlarını artırmaları önem arz etmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının, aile parçalanmalarını önleyebilmek adına yürütecekleri devlet destekli bilinç yükseltme çalışmaları, sorunu tam olarak ortadan kaldırmaya da ciddi derecede azaltabilir. Ayrıca halihazırda bakımları süren çocukların yakından takibi, danışmanlıklarının yürütülmesi ve bakım ağı içindeki ailelerin destek alabileceği en uygun meslek elemanlarının sosyal hizmet uzmanları olması gibi faktörler, onları bu bakım ağı içerisindeki profesyoneller arasında ön plana çıkarmaktadır. Ancak bu sürecin multi-disipliner bir şekilde gerçekleştirilmesi sosyal hizmet uzmanlarının proaktif olarak sorun çözme işlevlerini hayata geçirebilmelerini kolaylaştıracaktır. Dolayısıyla çok yönlü değerlendirmeler ile aksiyonlar alınması, sosyal hizmet-korunmaya ihtiyacı olan çocuk birlikteliğinin işlerliğini daimi kılacak ve iyileştirilmelerin gerçekleştirilmesinde önemli rol oynayacaktır.

KAYNAKÇA

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2019). 2019 yılı faaliyet raporu. Erişim adresi: https://ailevecalisma.gov.tr/media/49934/acshb_2019_yili_faaliyet_raporu.pdf

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2011). *2011 yılı faaliyet raporu*. Erişim adresi: http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2011_bakanlik_faaliyet_raporu.pdf

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2012). *2012 yılı faaliyet raporu*. Erişim adresi: http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/aile_ve_sosyal_politikalar_bakanligi_2012_fr_film_SON_2.swf

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2013). *2013 yılı faaliyet raporu*. Erişim adresi: http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2013_idare_faaliyet_raporu.pdf

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2014). *2014 yılı faaliyet raporu*. Erişim adresi: http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2014_idare_faaliyet_raporu.pdf

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2015). *2015 yılı faaliyet raporu*. Erişim adresi: <http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2015%20Y%C4%B1%C4%B1%20Bakanl%C4%B1k%20%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf>

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2016). *2016 yılı faaliyet raporu*. Erişim adresi: http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2016_Faaliyet_Raporu.pdf

Akıntürk, T. (2004). *Aile hukuku*. İstanbul: Beta Basım.

Akoğlu, G., Ergül, C. ve Duman, Y. (2014). Etkileşimli kitap okuma: Korunmaya muhtaç çocukların alıcı ve ifade edici dil becerilerine etkileri. *İlköğretim Online Dergisi*, 13(2), 622-639. Erişim adresi: <http://ilkogretim-online.org.tr/index.php/io/article/view/2123>

Akyüz, E. (2003). *Çocuğun haklarının ve güvenliğinin korunması*. Ankara: MEB Yayınları.

Berrick, J. D. (1997). Assessing quality of care in kinship and foster family care. *Family Relations*, 46(3): 273-280.

Bıyıklı, L. (1982). *Yetiştirme yurduna yuvadan gelen 7-11 yaş çocukların zihinsel ve psiko-sosyal gelişimlerinin incelenmesi* (Doktora Tezi). T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bilson, A. ve Cox, P. (2007). Caring about poverty. *Journal of Children and Poverty*, 13(1): 37-55.

Browne, K. (2005). A European survey of the number and characteristics of children less than three years old in residential care at risk of harm. *Adoption&Fostering Journal*, 29(4), 23-33. Erişim adresi: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/030857590502900405>

Canel, A.N. (2012). *Aile yaşam becerileri*. İstanbul: Nakış Ofset.

Children's Bureau. (2010). *Child maltreatment*. Washington D.C.: Departments of Health&Human Services Press.

Cohen, N. J. (2008). Adoption. *Rutter's child and adolescent psychiatry* içinde (s. 502-518). Blackwell Publishing.

Çocuk Destek Merkezi Yönetmeliği. (2015, 29 Mart). *Resmi Gazete* (Sayı: 29310). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150329-1.htm>

Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (2008, 5 Ekim). *Resmi Gazete* (Sayı: 27015). Erişim adresi: http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/544e2471369dc318044059a0/cocukevleri_calismaesaslari.pdf

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2017, Aralık). *İstatistikler*. Erişim adresi: <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/544e2899369dc318044059c3/2017.pdf>

Çocuk Koruma Kanunu. (2005, 3 Temmuz). *Resmi Gazete* (No: 5395). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm>

Çocuk Yuvaları Yönetmeliği. (1999, 7 Ocak). *Resmi Gazete* (Sayı: 23576). Erişim adresi: <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/544e2471369dc318044059a0/%C3%87ocuk%20Yuvalar%C4%B1%20Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi.pdf>

Demirbilek, S. (1998). *Türkiye’de korunmaya muhtaç çocuklar sorunu*. Ankara: Yodçem Yayınları.

Demirbilek, S. (2000). Korunmaya muhtaç gençlerin topluma kazandırılmasında yetiştirme yurtları. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 137-152. Erişim adresi: https://iibfdergi.deu.edu.tr/index.php/cilt1-sayi1/article/view/98/pdf_84

Dozier, M. vd. (2012). Institutional care for young children: Review of literature and policy implications. *Social Issues and Policy Review*, 6(1): 1-25.

Drummond, C. R., Ahmad, S. A. ve Rourke, B. P. (2005). Rules for the classification of younger children with nonverbal learning disabilities and basit phonological processing disabilities. *Archives of Clinical Neuropsychology*, 20(3): 171-182.

Erdal, L. (2014). Türkiye’de sosyal politika ve koruyucu aile hizmet modeli. *Sosyoekonomi Dergisi*, 22(22), 171-192. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/sosyoekonomi/issue/21082/226996>

Erkan, G. (1995). *Korunmaya muhtaç çocuklar: Çocuk yuvalarında bir araştırma*. Ankara: T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayınları.

Fox-Harding, L. (1997). *Perspective in child-care policy* (2. Baskı). Longman.

Freud, A. (2018). *Çocuklukta normallik ve patoloji*. Metis Yayınları.

Green, L. (2000). Silenced voice/zero choice: Young women in residential care. P. Cox ve S. Kershaw (Ed.). *Child sexual assault: Feminist perspectives* içinde Palgrave.

Gökçe, B. (1981). *Memleketimizde cumhuriyet devrinde kimsesiz çocuklar sorunu ile ilgili tutumun sosyolojik mukayeseli tahlil ve analizi*. Ankara: Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları.

Gökçearslan-Çifci, E. (2009). Türkiye’de ve dünyada korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerin tarihsel gelişimi. *Aile ve Toplum*, 11(5): 53-65.

Hüseyinoğlu, S. (2017). *Korunmaya muhtaç çocukların korunma altına alınma nedenleri: İstanbul örneği* (Yüksek Lisans Tezi). T.C. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ijzendoorn, M. H. vd. (2005). Adoption and cognitive development: A meta-analytic comparison of adopted and nonadopted children’s IQ and school performance. *Psychological Bulletin*, 131(2): 301-316.

Ijzendoorn, M. H. vd. (2011). Children in institutional care: Delayed development and resilience. *Monogr Soc Res Child Development*, 76(4): 8-30.

İkizoğlu, M. (2001). Türkiye’de yoksulluk ve sosyal yardım uygulamalarının bugünkü durumu. K. Karataş ve Ç. Arıkan (Yay. haz.). *İnsani gelişme ve sosyal hizmet, prof. dr. Nesrin Koşar’a armağan* içinde (s. 161-169). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları.

Johnson, R. vd. (2006). Young children in intitutional care at risk of harm. *Trauma, Violence & Abuse*, 7(1): 34-60.

Jiménez-Morago, J. M. vd. (2015). Adversity and adjustment in children in institutions, family foster care, and adoption. *Spanish Journal of Psychology* 18(E45): 1-10.

Julian, M. M. (2013). Age at adoption from institutional care as a window into the lasting effects of early experiences. *Clinical Children Family Psychology Review*, 16(2): 101-145.

Kang, H. vd. (2014). The outcomes of foster care in South Korea ten years after its foundation: A comparison with institutional care. *Children and Youth Services Review*, 39(2014): 135-143.

Kang, H. vd. (2017). Developmental outcomes among Korean adolescents in out-of-home care: A longitudinal study comparing kinship foster care and institutional care. *Children and Youth Services Review*, 76(2017): 118-124.

Kesen, F., Karakuş, Ö. ve Deniz, E. (2012). Yetiştirme yurtlarında kalan çocukların kuruluşa geliş nedenlerinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 23(1), 139-150. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/153112>

Kesgin, B. (2020). *Kamu sosyal politikalarında sosyal yardım* (3. Baskı). Açılım Kitap.

Koruyucu Aile Yönetmeliği. (2012, 14 Aralık). Resmi Gazete (28497). Erişim adresi: <http://www.koruyucuaille.gov.tr/mevzuat/koruyucu-aile-yonetmeliği>

Koşar, N. G. (1992). *Sosyal hizmetlerde aile ve çocuk refah alanı*. Ankara: MN Ofset.

Kut, S. (1989). Türkiye’de korunmaya muhtaç çocuklar. *Türkiye’de çocuğun durumu, 1990’ların çocuk politikası kongresi*. Ankara: DPT-UNICEF Türkiye Temsilciği Yayınları.

Küsmez, B. (2018). Yoksul çevrede büyüyen çocukların ailelerinin sosyodemografik özellikleri: Bağcılar örneği. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1): 28-50.

Lee, R. M. vd. (2010). The behavioral development of Korean children in institutional care and international adoptive families. *Developmental Psychology* 46(2): 468-478.

Li, D. vd. (2017). Comparing long-term placement outcomes of residential and family foster care: A meta-analysis. *Trauma, Violence & Abuse*, 20(5): 1-12.

MacLean, K. (2003). The impact of institutionalization on child development. *Development and psychopathology*, 15(4), 853-884. Erişim adresi: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/14984130>

Miley, K. K. vd. (2017). *Generalist social work practice an empowering approach* (8. Baskı). Boston: Pearson Education Inc.

Orme, J. G. ve Buehler, C. (2001). Foster family characteristics and behavioral and emotional problems of foster children: A narrative review. *Family Relations* 50(2): 3-15.

Özdemir, N., Sefer, N. ve Türkdöğün, D. (2008). Bir sosyal sorumluluk projesi örneği: Korunmaya muhtaç çocuklar. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 283-305. Erişim adresi: <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/1842.pdf>

Özşahin, F. (2012). *Korunmaya muhtaç çocuklar: Trabzon ili örneği üzerine bir alan araştırması* (Yüksek Lisans Tezi). T.C. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Roy, P. vd. (2000). Institutional care: Risk forum family background or pattern of rearing? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41(2): 139-149.

Rushton, A. ve Minnis, H. (2008). Residential and foster family care. M. Rutter vd. (Ed.). *Rutter's child and adolescent psychiatry* içinde (s. 487-501). Blackwell Publishing.

Sağlam, O. (2006). *İslam hukuku açısından evlat edinme* (Yüksek Lisans Tezi). T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Sample, I. (2006, 18 Ocak). A loving family can boost children's intelligence. <https://www.theguardian.com/science/2006/feb/18/medicineandhealth.lifeandhealth>

Satir, V. (2018). *Temel aile terapisi* (3. Baskı). Beyaz Yayınları.

Sloutsky, V. M. (1997). Institutional care and developmental outcomes of 6 and 7 years old children: A contextualist perspective. *International Journal of Behavioral Development*, 20(1), 131-151. Erişim adresi: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1080/016502597385487>

SED Yönetmeliği. (2015, 3 Mart). *Resmi Gazete* (Sayı: 29284). Erişim adresi: <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/544e2471369dc318044059a0/Sed%20Y%C3%B6netmelik%20.pdf>

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü. (2005). *Faaliyet raporu*. Ankara: SHÇEK Yayınları.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü. (2006). *Faaliyet raporu*. Ankara: SHÇEK Yayınları.

Sosyal Hizmetler Kanunu. (1983). *Resmi Gazete* (Sayı: 18059). Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf>

Şimşek, Z., Erol, N., Öztop, D. ve Özer Özcan, Ö. (2008). Kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunların epidemiyolojisi; ulusal örneklemede karşılaştırmalı bir araştırma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(3), 235-246. Erişim adresi: <http://www.turkpsikiyatri.com/default.aspx?modul=aboneLogin&d=1B56B0882860A585DFA5364D75A5764E706B67C1C64ECD4D83DC5010187EDB26>

Şenocak, H. (2005). Korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan bakım yöntemleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0(51), 177-228. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9187>

Taştekel, S. (1990). Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik bir bakım yöntemi olarak koruyucu aile bakımı. *Çimento İşveren Dergisi*, 4(2), 7-13. Erişim adresi: http://www.ceis.org.tr/dergi/mart1990/makale_2.pdf

Taştekel, S. (1992). Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik bakım yöntemleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1), 312-327. Erişim adresi: <https://iibfdergi.deu.edu.tr/upload/archive/1992-s1/1229.pdf>

Tekinay, S. S. (1990). *Aile hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi Yayınları.

Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal çalışma sözlüğü*. Ankara: Selvi Yayınları.

Ünal, V. (2015). Dünden bugüne kültürümüzde koruyucu aile hizmetleri üzerine bir değerlendirme. *Journal of Turkish Studies*, 10(6), 875-900. Erişim adresi: <http://www.turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=8181&Detay=Ozet>

Üstün, E. ve Akman B. (2002). Korunmaya muhtaç çocukların benlik algılarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(23), 229-233. Erişim adresi: <http://hacettepe.dergipark.gov.tr/hunefd/issue/7815/102642>

Yanardağ, U. (2019). Kurum bakımı hizmetlerinden yararlanmış bireylerin kurum bakımı sonrası yaşam deneyimleri üzerine nitel bir araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(2): 60-77.

Yavuz, C. (2016). Korunmaya muhtaç çocukların koruma ve bakım altına alınma nedenleri (Yüksek Lisans Tezi). T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Yazıcı, E. (2012). Korunmaya muhtaç çocuklar ve çocuk evleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 499-525. Erişim adresi: <http://sbed.mku.edu.tr/article/view/1038000287/1038000132>

Yazıcı, E. (2013). *Türkiye’de korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sosyal hizmetler: Kurum bakımı hizmetinden yararlanmış bireyler üzerine bir araştırma* (Doktora Tezi). T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine Yönelik Yönetmelik. (1995, 13 Kasım). *Resmi Gazete*. Erişim adresi: https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/um_yetistirme_yurtlari.pdf

Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye’de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5(18), 43-57. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/197984>

Zeanah, C. H. vd., (2002). Attachment disturbances in young children. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 41(8): 983-989.